

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING INTELLEKTUAL QOBILIYATINI
RIVOJLANTIRISH

Turdaliyeva Nurjahon Abdunosir qizi

Qo'qon universiteti, Ta'lim kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek "Maktabgacha ta'lim - ertangi kunimizga zamin"dir. Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tarbiyalanuvchilarining intellektual salohiyatini rivojlantirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim tarbiyalanuvchilarining intellektual salohiyatini rivojlantirish va takomillashtirish dolzarb masalalari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: intellektual salohiyat, qobiliyat, iste'dod, o'yin, syujetli-rolli o'yinlar, abstrakt bilimlar, genetika va irsiyat.

РАЗВИТИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ ДОШКОЛЬНИКОВ

Турдалиева Нурджахан Абдуносировна

Университет Коканд, преподаватель кафедры образования

Аннотация: Как отметил Президент Республики Узбекистан Шавкат Миромонович Мирзиёев, «Дошкольное образование – это фундамент нашего завтра». Сегодня развитие интеллектуального потенциала дошкольников является одним из актуальных вопросов. В данной статье освещены актуальные вопросы развития и совершенствования интеллектуального потенциала дошкольников.

Ключевые слова: интеллектуальный потенциал, способности, талант, игра, ролевые игры, абстрактные знания, генетика и наследственность.

DEVELOPMENT OF INTELLECTUAL ABILITY OF PRESCHOOL CHILDREN

Turdaliyeva Nurjahon Abdunosir qizi

Kokan University, teacher of the Department of Education

Abstract: As the president of the Republic of Uzbekistan Shavkat Miromonovich Mirziyoyev noted, "preschool education is the basis of our future". Today, the development of the intellectual potential of preschool children is one of the most important issues. This article covers topical issues of developing and improving the intellectual potential of preschool children.

Keywords: intellectual potential, ability, talent, play, role-playing games, abstract knowledge, genetics and heredity.

Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalar tarbiyasining asosiy vazifalari- jismoniy, aqliy, axloqiy, mehnat tarbiyasi, estetik tarbiya berib borishdan iboratdir. Psixologlar fikricha bu yoshda bolada bilish jarayonlari rivojlanib borganligi sababli unga o`rgatilgan har bir yangilikni tez ilg`ab oladi, ongiga singdirib boradi. Bolalikda aqliy rivojlanish asosini bolada shakllanayotgan idrok etish va fikrlash harakatlarining yangi turlari tashkil etadi. Bu yoshda avtodidaktik, o`zi o`rgatuvchi o`yinchoqlar (matryoshkalar, qutichalar, kubchalar, mozaika va boshqalar) bola ongini tez rivojlantiradi. Intelleksual-psixologik o`yinlar bolani har tomonlama komil shaxs bo`lib shakllanishidagi asosiy vositalardan biridir. Maktabgacha ta`lim davridagi bolani har tomonlama komil inson bo`lib shakllanishida didaktik o`yinlar asosiy vosita bo`lib xizmat qiladi. Intelleksual-psixologik o`yinlarning barchasini quyidagi uch turga ajratish mumkin:

1. Buyumli o`yinlar(o`yinchoqlar, tabiiy materiallar)
2. Stol ustida o`ynaladigan o`yinlar
3. So`z o`yinlari

Ta`lim jarayonida zamonaviy interfaol usullardan foydalanish bolalar intellektiga ijobiy ta`sir ko`rsatadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyev 2017- yil 30-sentabrda PF5198 - sonli "Maktabgacha ta'lim faoliyatini tashkil etish va boshqaruv tizimini tubdan takomillashtirish chora tadbirlari to'g'risida" gi farmoni [1] qabul qilinib, unda maktabgacha ta'lim muassasalarining davlat va nodavlat tarmoqlarini yanada kengaytirish, davlat va nodavlat maktabgacha ta'lim muassasalari o'rtasida sog'lom raqobat muhitini shakllantirish sharoitlarini yaratish, davlat va xususiy sektor sherikligi shartlarida maktabgacha ta'lim muassasalarining yangi shakllarini joriy etish, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi faoliyatini samarali tashkil etishni ta'minlash asosiy maqsad qilib belgilangan. Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning intelleksual salohiyatining rivojlanishida ulardagi tug`ma qobiliyat va iste'dod muhim ahamiyatga ega. Tug`ma qobiliyatga ega bo'lgan bolalarimiz kattalarning har bir ta'limiy, tarbiyaviy va kasbiy ta'limotlarini tez ilg`ab oladilar va tez o'zlashtirib, hayotga tatbiq etadilar. Ammo, barcha yoshlarimizga ham birdek tug`ma talant, qobiliyat va iste'dod nasib etavermaydi. Shunday ekan, qobiliyatni shakllantirib borish, yoshlarning iste'dodini oshirib borishdek muhim vazifa birinchi navbatda pedagoglarimiz va keng jamoatchilik zimmasiga ya'ni oila, o'quv muassasalari, korxonalar, tashkilot, ustaxonalar boshqaruvchilari zimmasiga tushadi. Kattalar tug`ma aql sohiblari bo'lgan bolalarning yo`lini to`shishni yaxshi ko`radilar. Bolaga "uni qilma", "bu senga foyda keltirmaydi" kabi so'zlarni ko'p ishlatishadi. Unga xato qilib, xulosa chiqarib, uni to'g'irlash uchun yo'l topishiga sharoit yaratib bermaydilar. Kattalarning talab hamda vazifalaridan charchagan bolalar bora-bora hafsalasiz va umidsiz bo`lib, xushchaqchaq ko`ngillarini berkitib oladilar, qalblarida borini o'rtoqlashmay qo'yadilar. Fikrlarini ochiq bildirmaydilar. Bolaga bunday

munosabatda bo'lish ularni o'z ichki olamlariga badarg'a qilish, demakdir. Natijada esa, ularni u olamdan ortga qaytarish qiyin kechadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning intellektual salohiyatini rivojlantirish bu fikriy faoliyatning ko'rgazmali-harakatli, ko'rgazmali-obrazlidan abstrakt, nazariyga o'zgarishidir. Bolada tushunchalar va tushunchalar tizimi muntazam shakllanib boradi. Bolaning anglash va fikrlash rivojlanishi darajasi qancha yuqori bo'lsa, u o'zlashtirgan, foydalanayotgan tushunchalar shuncha murakkab bo'ladi. Shu tarzda, umumiy holda bola psixik rivojlanishi jarayonini uch asosiy yo'nalishga bo'lish mumkin[2]:

- 1) ta'lim jarayonida bilim va faoliyat usullarining rivojlanishi,
- 2) o'zlashtirilgan usullar qo'llash psixologik mexanizmlarining rivojlanishi,
- 3) shaxsning umumiy xususiyatlari rivojlanishi.

Ushbu mavzu yuzasidan davra suhbatlari o'tkazildi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari psixologlari bilan tajribalar almashildi.

Bolada intellekt ona qornidan rivojlanishni boshlaydi. Bolalarda Asosiy intellektual rivojlanish bosqichi maktabgacha va maktab yoshiga to'g'ri keladi. Genetika va irsiyat intellektual salohiyatga o'z ta'sirini ko'rsatadi. Kimdir tabiatan tez hisoblaydi, kimdir tug'ilganidan boshlab matematikani yaxshi ko'radi, kimdir gapirishdan oldin kuylaydi. Bolalarda aloqa va bilim qobiliyatlarini rivojlantiradigan faoliyatning muntazamligini ta'minlash orqali intellektni rivojlantirish mumkin. Temperament va xarakter xususiyatlarini o'rganish maktabgacha ta'lim tarbiyalanuvchisining intellektini rivojlantiruvchi omil hisoblanadi. Ota-ona bilan munosabat va oiladagi emotsional muhitni me'yoriy darajaga keltirish bola intellektini rivojlantirishga poydevor bo'lib xizmat qiladi. Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalar ota-onalari bilan intellekt, intellektual salohiyat va uni rivojlantirishning dolzarb masalalari to'g'risida suhbat uyushtirildi. Ota-onalar o'zlariga kerakli ma'lumotlarga ega bo'lishdi[4].

Faoliyatning umumiy turi aniqlangach, bolalar tomonidan ayrim usullar turli darajada qo'llanilishi mumkin. O'quvchilar faoliyatning nisbatan yuqori shakllari va turlariga (shuningdek, aqliy) masalan, aniq va abstrakt bilimlarni bog'lay olish va o'zaro nisbatini aniqlay bilishga o'rgatilishi lozim. Bolaning fikrini ham tez-tez inobatga olib turilsa, uning o'z-o'ziga bo'lgan ishonch hissi ortadi. Rivojlanish jarayonida faqat bilim va faoliyat usullarining o'zgarishi va murakkablashishi sodir bo'lib qolmaydi. Bolaning psixik rivojlanishi uning butun shaxsidagi o'zgarishlarni, ya'ni shaxs umumiy xususiyatlarining rivojlanishini o'z ichiga oladi. Rivojlanish jarayonida bolalar psixik faoliyatining turli jihatlari o'zgaradi, usullar yig'ilishi va o'zgarishi sodir bo'ladi. Bola ko'p miqdordagi turli harakatlarni bajara oladi, bilim va tasavvurlari o'zgaradi. Qizlar va o'g'il bolalar yetuk va komil shaxs bo'lib voyaga yetishi uchun yana bir muhim omil hayot tarziga aylanishi zarur. U ham bo'lsa zamonaviy axborot texnologiyalaridan oqilona foydalanishdir. Bunda ota-ona, oila muhiti muhim o'rin egallaydi. O'rgimchak to'ridek dunyoni egallab olgan elektron olam bolalarning ongu shuurini butunlay egallab olmasidan oldinroq ularda hayotda

har bir narsaning me`yorini bilish ko`nikmasini hosil qilishimiz va bunga o`zimiz ham amal qilishimiz juda zarur. Zero bola aytganni emas, ko`rganini qiladi. Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning intintelktual salohiyatini rivojlantirish orqali yuksak intellekt sohiblarini tarbiyalashimiz bizning asosiy maqsadlarimizdan hisoblanadi.

REFERENCES:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyev 2017- yil 30-sentabrda PF5198 - sonli "Maktabgacha ta'lim faoliyatini tashkil etish va boshqaruv tizimini tubdan takomillashtirish chora tadbirlari to'g'risida" gi Farmoni
2. "Ilk qadam". Davlat o'quv dasturi(Takomillashgan). T.: 2022.
3. Uljaevna u. F. Et al. Necessary conditions for the development of creative thinking in future teachers //Modern journal of social sciences and humanities. – 2022. – т. 4. – с. 444-448.
4. Uljayevna o. R. F., Saydamatovna s. Z. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy faoliyatini shakllantirishning o'quv-uslubiy ta'minoti //Science and innovation. – 2022. – т. 1. – №. B3. – с. 349-355.
5. Urinova F., Azizmatova Z., Fazliddinova S. Didactic foundations for forming the professional competence of the future teacher. //Евразийский журнал академических исследований. – 2023. – т. 3. – №. 4 part 4. – с. 197-202.
6. O'rinova F. Innovative reforms in the modern preschool education system //Science and innovation. – 2023. – т. 2. – №. B2. – с. 557-561.
7. O'rinova Feruza Uljayevna . UNIVERSITET TALABALARIDA INTELLEKTUAL KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISH. Научный Фокус. Международный современный научно-практический журнал. .№ 7 (100) ноября 2023 г. Часть 1. Москва
8. Uljaevna U. F. et al. DEVELOPMENT OF CREATIVE ACTIVITY OF PRESCHOOL CHILDREN IN ART GAME AS A PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PROBLEM //BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – C. 47-51.
9. Uljaevna U. F. et al. NECESSARY CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF CREATIVE THINKING IN FUTURE TEACHERS //Modern Journal of Social Sciences and Humanities. – 2022. – T. 4. – C. 444-448.
10. Uljayevna O. F. et al. MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDAGI TAYYORLOV GURUHI TARBIYALANUVCHILARINI MAKTABGA TAYYORLASH TAMOYILLARI //BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – C. 654-659.
11. Uljayevna U. F. et al. CREOLIZED TEXTS, THEIR FEATURES AND POSSIBILITIES //BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – C. 668-673.

12. Usmonova Shaxnoza Yoqubjon qizi. "THE CONCEPT OF COSMONICS AND ITS NATURE". International Conference on Studies in Humanity, Education and Sciences Helsinki, Finland. ISSN: 2249-7137 Vol. 11, Issue 2, January 10th 2022

13. Usmonova Shaxnoza yoqubjon qizi. "Ingliz va o'zbek tilida landshaft so'zlarining qiyosiy tahlili va frazealogiya". Uzbek scholar journal volume- 04, may, 2022. www.uzbekscholar.com

14. Уринов Рустамбек Ёкубжонович. Специфика англоязычной технической документации в сфере информационных технологий. Science and innovation. International scientific journal volume 1 issue 7 uif-2022: 8.2 | issn: 2181-3337